

2'arin

Nr. 242 – 19. DESEMBER 1998

Jógvan Isaksen ummælir:

»Ovarlaga í tí litla býnum, beint við tann nýggja skúlan, stendur eitt mishátt hús við mønu. Hetta er Sproyuhúsið. Frá fyrstu byrjan er frásøgufulkið í skaldsøguni ógvuliga sjónligt, og tað flytir lesaran stað úr staði, frá einum tilburði til annan. Sagt verður, at ein kista stendur í Sproyuhúsinum og í henni liggur tann trygðretivu ára gamli Dánjal í Køk, deyður frá konu og fimm børnum. Hvat, ið er hent, vita fólk ikki rættliga, og tí blómar slaturin og fer sum ein eldur út í Sandagerð, har presturin Thomas Pedersen situr í sín- um »studerikamari« og í eina nýggja lestrarbók skrivur: »Havnar Kirkja 1901«. So er túðarfestingin fingin upp á pláss.

Yvir ein til tað stuttan tein hevur høvundurin rættliga set dik á bæði søgugongd og forvitni hjá lesaranum. Hví og hvussu er Dánjal í Køk deyður? Og hví stendur kistan í Sproyuhúsinum og ikki í kirkjun?

»Í morgin er aftur ein dagur« er triðja skaldsøgan hjá Oddvør Johansen og drúgvasta bókin hjá henni yvirhøvur. Søgán tekur við í 1901 við orðnum um Sproyuhúsið og endar í 1940, tá ið Angelika, einkja eftir Dánjal í Køk og seinna bátasmiðin Enok, sigur seg hava hoyrt, at Føroyar eru blivnar hetssetar av eingilsmonnum. Tann stóri parturin av søguni fer kortini fram tey fyrstu tjúgu árin av øðinni.

Grundin til at kistan við Dánjali í Køk stendur í Sproyuhúsinum er, at tann sjálvdrættvísi danski presturin heldur, at Dánjal hevur gjørt sjálmvørð og tiskil vil hann ikki lova honum í kirkjuna. Lesarin fær kortini tíðliga í søguni at vita, at Dánjal er druknaður í royndini at bjarga einum hetlendingini. Við hesi vitan gerst avgerðin

hjá presti hjartaleysari enn annars.

Tá ið Angelika sær, hvør maður presturin er, fær hon styrki og noktar honum afturfyr at jarða Dánjal, tað skal Friðrikur próstur á Nesi gera. Og soleiðis verður tað. Seinna í skaldsøguni druknar einasti sonur prest, og sjálvur tekur hann tað sum eina straff frá Gudi, uttan at høvundurin knýtir tað at hansara atburði mótvægis Angeliku. Lesarin hevur afturfyr næstan hug at mutla innantanna: Fast taki honum!

Dagbókin

Ígjøgnum ein part av skaldsøguni verða brot endurgivnin úr dagbók, sum sonur Dánjal í Køk, Sigurd, fór undir tann dagin, tá ið pápin er deyður um náttina. Frásøgumaðurin sigur, at tað er henda gamla dagbókin, sum beigin skrivaði, ið fekk hann at fara undir søguna, sum nú verður fortald. Men frásøgnin heldur seg ikki innan teir karmar, sum vitanin hjá hesum frásøgufulki neyðturviliga má vera, men ferðast eisini inn í hugan á at kalla øllum persónum.

Frásøgnin vitjar hjá presti, amtmanni og øðrum við, men meginlindin er húskið hjá Angeliku og Dánjali í Køk og so tað hjá Lisu og Enoki í Aarhúsinum, ið sum frá líður gerast eitt við eini margtýrligari rúgvu av børnum. Enok er bátasmiður og í skaldsøguni verður við fakligum innliti sagt frá hansara strevi og dugnaskapi á hesum øki. Skaldsøgan er sum heild á tremur av smáum lýsingum av ymiskum fyrbrigdum, av landsløgum og náttur, av søguni aftan fyri hví hetta ella hatta er so vorðið, sum tað er. Hesar lýsingar falla væl inn í ta skiftandi frásøgnina.

»Í morgin er aftur ein dagur« hevur ongan einstakan høvudsøgn, og í mongum er hon lík kollektiv skaldsøguni. Kortini er tað so, at frásøgufulkið - og høvundurin - í heilum leggja seg út í frásøgnina, gera vart við hetta ella hatta, ella seta beinleiðis spurningar, og tað er ikki tí scenisus kollektiv skaldsøguni líkt.

Kvinnulýsingarnar eru yvirhøvur góðar, kenslubornar og við samhuga, meðan mansmyndirnar kunnu tykjast meiri tveydimensionalar.

Nýggja skaldsøgan hjá Oddvør Johansen nevnt »Í morgin er aftur ein dagur«

Mynd: Jens Kristian Vang

Beisk og lívsjáltandi skaldsøga

Oddvør Johansen: Í morgin er aftur ein dagur. Perumynd: Kanny Sambleben. Mentunargrunnur Studentafelagsins 1998, 224 s., kr. 220

Teir vilja bara framá, vilja útinna síni hugskot á ein ella annan hátt. Besta dømið er Enok, sum uttan fíald og hartil við gleði strevast næstan allan sólarngin. Tær einaldu arbeiðssamu mansmyndirnar minna um samsvorandi í báðum teimum seinastu skaldsøgunum eftir Heðin Brú, »Men lívið lær« og »Tað stóra takið«. Tann sama menningaroptinisman eyðkennir eisini fyri ein part skaldsøguna hjá Oddvør Johansen.

Um somu tíð er søgan eisini um, hvussu hann sum arbeiðir og byggir nakað upp fyri at gagna sær og sínum og landinum, men ikki upp á spekulatið, hvussu hesin verður snýttur av teimum ráðandi og teimum, sum svimja í nánd av maktini. Í so máta er »Í morgin er aftur ein dagur« púra illusíonsleys. Idealistarnir verða altíð við sviðsøð, tá ið tað snýr seg um verðsligt ríkið, men teir sigra við síni fyrmynd og gjøgnum tað, teir leggja niður í eftirkomararnar.

Tittulin sipar fíðiliga til, at Enok ikki sum onnur vil keypa sína trúð, tí hann vil vera við, at jørðin bara er til láns. Ein sakførari og borgarstjórnir skíra hann naivan og utopist, men Enok stendur upp á sítt. Angelika fyri sín part hevur einki gjørt við málið, »tí í morgin er aftur ein dagur«, men tá ið Enok er farin, verður hon lumpað, og tey hava sostatt lígið sjóvarfallið av sær. Harumframt sipar titlurin til - og tað verður væl og virðiliga víst í søgugongdini - at tað er umráðandi at liva, meðan vit hava dagarnar og tey, sum eru okkum nær. Einaferð er eingin dagur í morgin.

Erotiskt flogvit

Tvær aðallýndir í skrivningini hjá Oddvør Johansen eru musikur og erotikkur, bæði saman og hvør sær, og bæði hesi temu eiga sín sjálvsagda lut í »Í morgin er aftur ein dagur«. Børnini hjá Dánjali í Køk eru musikalsk, tey læra at spæla upp á ymisk instrument og onkur lærir hjá Bakar Hansen. Sangur og tónleikur kemur á natúrligan hátt fyri í allari bókin.

Erotikkur eigur sín sjálvsagda lut í lýsingini av viðurskiftum millum mann og kvinnu, men harumframt trínir ein lögín snigl viðhvørt inn á pallin, eitt erotiskt natúrtalent, kundu tí kanska kalla hann. August Benadiktson sær lítið út fyri verðini í klænum og reyðhærður - men hann dugir at fara við konufólki. Annars hevur hann ilt við at hugsa um onnur enn sjálfan seg og svikur, hvørja ferð ið á stendur. At arbeiða hevur hann ikki stundir til, tí hann skal mála - hóast einki spyrst burtúr - og soninum kann hann ikki taka sær av: »Harra Gud - hvat hevur man eina konu til - eg spyrji bara«.

Myndin av listamanninum er lítið yðkur, og tað at mála tykist einamest at vera skálaskjól fyri at kunna hava ymisk konufólk hjá sær. Børn spyrjast eisini burtúr úr hesum - bæði innangarðs og uttargarðs - og tað er líka við at henda ein vanlukka, tá ið tvey av teimum gerast góð, uttan at vita, at tey hava sama pápa.

Í søguni »Balladen om Bøledrenge« (Laterna Magica 1985) eftir William Heinesen verður nakað sama søgan søgd, men har rakar vanlukkan tey ungu. Tað er eins og Oddvør og William í ein ávísan mun troysta somu keldur. Tað er kanska heldur ikki so lægið. Umhvørvið, Havn-

in, er tað sama, tíðin, árinu eftir aldaskiftið, er somuleiðis karmur í fittum parti av skrivningini hjá William Heinesen, og fólkini, sum livdu tá, verða tiskil eisini tey somu.

Adressumálið

»Í morgin er aftur ein dagur« er søgulig skaldsøga, men akkurat hvussu nógv er tikið úr veruleikanum og ikki, dugi eg illa at meta um. Fitt av søguligum persónum koma fyri í skaldsøguni, aloftast undir øðrum navni, meðan tann nevndi Friðrik próstur er Friðrik Petersen, sum um hetta leitið var Føroya próstur. Ein annar við egnum navni er Bakar Hansen, sum Sigurd skal ganga til violin hjá. Tann fariseiski danski presturin eitur í skaldsøguni Thomas Pedersen og er nýkominn á sumri 1901. Í »Føroya biskupa, prósta og prestat« stendur presturin í Sudurstreymoyar Prestagjaldi um hetta mundið at vera Emil Brusich Rohde, og hann er ikki nýkominn, men hevur sitað á garðinum í Sandagerði síðani 1897. Her verður also brúktur ein blandingur av veruligum og íspunnnum persónum.

Eitt søguligt mál millum fleiri í skaldsøguni er tað tiltikna »adressumálið«, sum endaði við Fúlubók. Tveir av høvudsleikarum í hesi golu vóru Svenning Rytter amtmaður og Jóannes bóndi, sum var landstingsmaður. Meðan adressumálið, tað eg dugi at siggja, fær eina neyva søguliga lýsing, so fáa leikararnir onnur nevni. Amtmaðurin eitur í skaldsøguni Benjamin, og Jóannes bóndi verður nevndur Jógván Olsen. Orðsøkin er ivalyst, at høvundurin á tann hátt stendur friari og í Benjaminens føri kann

endurgeva úr hansara tonkum.

Í øllum adressumálinum stendur Jógván Olsen bóndi stinnur, og loksins vinnur hann á donsku embætismanninum. Kortini sleppur hann í skaldsøguni ikki undan at fáa eitt lítið prik. Enok er sloppin at skera torv úti á Glyvursnesi, og hann byggir sær eitt torvhús, men so noktar bóndin honum at skera meira og tekur torvhúsið til seyðahús. Skaldsøgan ger hesa lakonisku niðurstøðu: »eg haldi sjálf, at tað allatíðina man hava verið meiningin«. Enn halda bóndurnir seg eiga bæði maktina og heidurin her á fólki.

Okkara núverandi politiska støða verður í einum stuttum broti tikin upp í frásøgnina. Frásøgumaðurin hugleiðir yvir amtmenn og teirra loyaltitet og setur síðani tann naska spurningin: »Hvørjum eru vit føroyingar 100% lýdnir og loyaltir ímóti?« og svarar, at vit eru kløvin. Lýsingin av viðurskiftum millum Føroyar og Danmark er á tann beiska bógvin: »Føroyar eru ein kambfjórður; ein lítill bløðandi kambfjórður á tumlum Danmark. Tú letur hana vera og vónar, at hann heldur uppá at bløða av sær sjálvum; tí fyri so vítt er tað ikki títt problem.« At ábyrgdin eigur at vera okkara eigna, munnu vit greiðliga hava sannað tey seinna árin.

»Í morgin er aftur ein dagur« er ein fjølbroytt og undirhaldandi skaldsøga, sum tú livir teg inn í, og sum tú ert keddur av at leggja frá sær, tá ið høvundurin lokar frásøgnina. Einastaðni verður sagt, at Enok er takksamur fyri lívið: »tí hann fær loyvi at lukta og hoyra og anda«. Hetta sama takksemi lýsir av allari skaldsøguni.